

EMOȚIE, SIMȚ SAU SENTIMENT ȘI ECHIVALENTELE LOR ÎN ENGLEZĂ ȘI RUSĂ

Viorica LIFARI

Universitatea de Stat din Moldova

For a long period of time linguists had different opinions concerning the study of the emotive function of the language. A part of them thought that the dominant function of the language is the cognitive one thus excluding the possibility of researching the emotional component of the language. In the late 70s of the previous century emotiology as the direction in linguistics began to appear. Many professors such as V. V. Shakhovsky, A. Wierzbicka, T. V. Larina dealt in the field of emotiology and studied the expression of emotions in cross-cultural communication. Some of them state that emotions are universal and can be identified in every country, others conclude that the lack of the term denoting a certain emotion in a certain language speaks about the fact that cultures differ emotionally.

In this study we try to identify the terminology used in a research of this kind and clarify whether emotions are culturally dependent or not. The working languages are English, Romanian and Russian and their corresponding cultures – English, Moldovan and Russian.

Keywords: *culture, emotion, equivalents, feeling, sense, term.*

Emoțiile sunt reacții psihologice specifice și intense față de un eveniment. Emoțiile care, deseori, se mai numesc sentimente sau simțuri (*feelings* în limba engleză), includ astfel de manifestări precum *dragostea, ura, furia, încrederea, panica, frica, durerea etc.* Cercetătorii până în prezent nu au un răspuns echivoc ce sunt emoțiile, însă cu toții sunt de acord că emoțiile se formează din trăiri subiective, reacții psihologice și comportament expresiv (www.damaideparte.ro/index.php/emotiile-si-inteligenta-emotionala/7214).

În cartea „The Handbook of Emotions” autorii căreia sunt M. D. Lewis, J. M. Laviland-Jones și L. F. Barret (books.google.md/books; Wierzbicka, 1986: 584-594) întâlnim renumita metaforă despre „stăpân și sclav” (“master and slave”) care face referință la *rațiune* și *emoție*, unde prima corespunde pozitivului și puternicului, pe când cea de-a doua e negativă și neputincioasă, deși H. David, un sceptic scoțian din secolul XVIII consideră că *rațiunea* trebuie să fie sclavul *emoției*. Plato în „Symposium” susține că *emoțiile* sunt cuprinse în *rațiune* (books.google.md/books; Ларина), pe când E. Bedford a observat că societatea aristoteliană de la Londra comitea greșeli, considerând *emoțiile* egale cu *sentimentele*. Această greșeală se atestă și astăzi în lingvistica modernă engleză, iar unii savanți vin cu observații vis-a-vis de acest fapt. Bunăoară A. Wierzbicka, în lucrările sale dedicate lingvisticii emotive, evidențiază acest fapt: multor psihologi le este mai confortabil termenul *emoție* (*emotion*) decât *sentiment/simț* (*feeling*) deoarece primul apare să fie mai obiectiv și se presupune că doar partea obiectivă este reală și maleabilă pentru un studiu riguros. Într-adevăr deseori se presupune că emoțiile posedă o bază biologică și pot fi studiate în mod obiectiv, pe când sentimentele sunt subiective (1999: 23).

Mulți antropologi, de asemenea, preferă să vorbească despre emoții mai degrabă decât despre sentimente – nu pentru că primele au o bază biologică obiectivă, dar din motivul bazei lor sociale obiective. Englezescul *emotion* (emoție) îmbină în semnificația sa *sentimentul/simțul* și face referință la trăirile emoționale cognitive, la simțul corporal de plăcere, durere etc. De exemplu, un individ poate să vorbească despre *simțul de foame* (*a feeling of hunger*), sau *un simț al inimei frânte* (*a feeling of heartburn*), și nu **an emotion of heartburn*, sau **an emotion of hunger*, deoarece simțurile date (în engleză *feelings*) nu se referă la cogniție, dar la simțul fizic al individului. De asemenea putem spune *a feeling of loneliness* (*simțul singurătății*) și *a feeling of alienation* (*simțul de alinare*); **an emotion of loneliness* și **an emotion of alienation* sună absurd; chiar dacă aceste simțuri se referă la procesul cognitiv ele nu implică manifestările fiziologice ale corpului omenesc precum ridicarea tensiunii arteriale, apariția lacrimilor etc. Totuși englezescul *emotion* care cuprinde cele trei elemente (simț/sentiment și emoție) nu are echivalente exacte în alte limbi (Wierzbicka, 1999: 24), deci cum să vorbim în alte limbi despre termenul *emotion*?

Emotion vine din latinescul *emovere* și semnifică starea emoțională sau neliniștită a unui individ (www.nlp-evolutiv.ro/nlp/sentimente-si-emoții). Consultând dicționarul Collins Cobuild observăm că *emotion is a feeling* (*emoția e un simț*), (englezescul *feeling* are și semnificația de *sentiment*), precum *frica*, *dragostea*, *ura*, *furia* sau *gelozia*, stări care pot fi cauzate de situații în care vă găsiți sau de oamenii cu care contactați. Al doilea sens presupune o trăsătură a caracterului omenesc ce constă din simțuri și sentimente (în engleză *feelings*) în opoziție cu gândurile sau cogniția lor, bunăoară hotarul dintre rațiune și emoție (Collins 461). Consultând dicționarul pentru a găsi explicația cuvântului *feeling*, găsim aproximativ aceeași definiție ca și pentru *emotion*: *a feeling is an emotion such as anger or happiness* (*sentimentul este o emoție precum furia sau fericirea*), în limba română nu vorbim despre *fericire* ca o *emoție*, însă *furia* nu e altceva decât o *emoție* de o durată scurtă. De asemenea dicționarul englezesc dă o serie de expresii ca, de pildă: *a strong feeling of jealousy* (*un sentiment puternic de gelozie*), *a feeling of panic* (*un simț de panică*), *guilty feeling* (*simț de vinovăție*), *mutual feeling* (*sentiment reciproc*). Al doilea sens al acestui cuvânt este modalitatea de a gândi și reacționa la lucruri emoționale și spontane mai degrabă decât logice și raționale, și a treia semnificație este *simțul de foame* (*a feeling of hunger*), cel de *oboseală* (*a feeling of tiredness*) etc., ceea ce înseamnă o senzație fizică pe care o simțim (Wierzbicka, 1986: 525).

Echivalentul din limba română a cuvântului *feeling* este *sentiment*. Definiția vocabulei de față explică semnificația acestuia ca un proces afectiv special care exprimă atitudinea (emoțională) a individului față de realitate, sinonimele acestui cuvânt sunt: *afect*, *simțire*, *pasiune*, *impresie*, *senzație* și *părere* (dexonline.ro/definitie/sentiment). Cuvântul *emoție* este sinonimul lui *feeling* (*sentiment*) în idiomul român de asemenea, însă nici unul dintre ele nu include senzațiile corpului, pe care le cuprinde englezescul *emotion* după cum a menționat A. Wierzbicka (vezi mai sus). Pentru a reda această semnificație în română folosim cuvântul *simț* sau *simțire*, bunăoară: *a simți foame* sau *frig*, sau folosind verbul de legătură *a fi* conjugat la persoana respectivă și urmat de adjectivul ce denumește starea corpului: *mii frig*, *mii foame*, *mii cald*, dar și *mii dor*; pe când în engleză

facem uz de verbul *to feel*: *I feel cold, I feel hungry, I feel hot*, dar *I miss something* pentru *a fi dor*. Totuși construcțiile cu predicat nominal se întâlnesc și în engleză: *I am hungry, I am thirsty, I am sick*; acestea funcționând în funcție de expresiile existente și combinabilitatea lor semantică și sintactică, sau, cu alte cuvinte, în dependență de frame-ul acestora. Românescul *a simți* (lat. *sentire*) denotă mai multe sensuri, bunăoară: 1) a avea, prin intermediul organelor de simț, senzația sau percepția unui lucru, a unui fapt, a unei calități, a percepe efectul unei excitații; a prezenta sensibilitate, a-ți da seama de propria stare fizică; 2) a băga de seamă, a prinde de veste, a observa prezența unei ființe sau o acțiune a acesteia, mai mult pe baza unui reflex la o excitație a simțurilor decât cu ajutorul judecății; 3) a-ți da seama, a fi conștient, a înțelege, a bănui o acțiune, o situație etc., bazându-se atât pe informații cu elemente logice, cât și pe intuiție, instinct sau legături afective cu altă persoană, a fi conștient de o însușire, de o dispoziție sau de o stare proprie: a se simți în stare (de ceva sau să facă ceva); 4) a avea, a da dovadă de bun-simț; a fi un om simțit. De aici observăm legătura acestui cuvânt cu englezescul *sense* în cazul *bunului simț* (*common sense*) și al rusescului (*здравый смысл*), care diferă de românescul *sens* (*semnificație, meaning, смысл*).

Românescul *simți* mai comportă și alte conotații coroborate cu starea psihicului individului sau a necesităților spirituale, precum 5) a fi cuprins de o stare afectivă, a încerca un sentiment, o emoție etc.; a fi mișcat, impresionat, tulburat de ceva, de exemplu: a simți lipsa, a simți nevoia să...; 6) a avea impresia că..., a încerca sentimentul că...: *a se simți la (sau în) largul lui sau (ca) acasă (la el)*, în engleză fiind traduse prin *to feel like at home* (<http://www.dex.ro>).

Analizând acești termeni în engleză și română putem concluziona, că verbul *a simți* (*simți*) este mai aproape după structura sa semantică de englezescul *to feel* îmbinând ca și ultimul semnificația de senzație a corpului, dar și de trăire emoțională, referindu-se atât la trup cât și la suflet.

Odată ce scopul lucrării noastre este de a analiza categoria *affectuum* în limbile engleză, română și rusă este binevenit momentul, de a consulta dicționarul rusesc, pentru a vedea cum operează lingvistica de specialitate cu terminologia respectivă. Limba rusă face uz de cuvântul *чувства* pentru a semnifica stări emoționale stabile ale individului, care apar în procesul de manifestare a atitudinii lui față de lume. În comparație cu afectivele și *emotions*, *чувства* (*sentimente și simți*) sunt situaționale. Mai mult, ele (*чувства*) sunt subiective, ceea ce explică importanța anumitor evenimente pentru diferiți oameni (www.psychologies.ru/glossary/dict/15/). Expresiile lingvistice din limba rusă, ce conțin acest termen, sunt similare cu cele din limbile engleză și română, bunăoară: *чувство горя* (*a feeling of sadness*), (*un sentiment de necaz*), ~ *удовольствия* (*a feeling of pleasure*), (*un simț al plăcerii*), ~ *голода* (*a feeling of hunger*), (*un simț de foame*), ~ *холода* (*to feel cold*), (*a-ți fi frig*).

Observăm echivalentul englezesc *feeling/to feel* pentru rusescul *чувство*, care include în semantica sa atât referința la simțul corpului, cât și cel al trăirilor afective/emoționale, însă rusescul *чувство* se întâlnește și în expresia *чувство юмора* (*sense of humour*), (*simț al umorului*), unde fiecare idiom utilizează un echivalent specific indicând talentul înnăscut al omului. Rusescul *чувство* include semul [+sense], [+simț] în structura sa semantică, având un sens mai enciclopedic decât echivalentele lui din alte idiomuri. Pluralul *чувства* se referă la *sentiment*

(*feelings*), pe când singularul *чувство* indică senzațiile corpului. În literatura de specialitate limba rusă face uz de termenul *эмоции*, care reprezintă un tip special de procese psihologice sau stări ale individului, ce pot fi identificate în anumite situații de bucurie, frică, plăcere etc., pe când *sentimentele* sunt stări complexe ale *emoțiilor*.

Se consideră că noțiunea *feelings* (*sentimente, simț, чувство*) este universală, iar conceptul *emotions* (*emoții, эмоции*) este specific fiecărei culturi. Savantul Izard în mod explicit susține că emoțiile conțin componentul cognitiv (*apud Шаховский 26*). Dacă anterior *emoțiile* (*emotions*) nu erau studiate de compartimentul lingvisticii, în ziua de azi este demonstrat că emoțiile compun baza motivațională a conștiinței noastre, a cogniției și a comportamentului (*ibidem: 16*). Lingvistul susține părerea savantei A. Wierzbicka, că emoțiile sunt universale și pot fi identificate în orice cultură (*ibidem: 17*). Biologic emoțiile pot fi asemănătoare, dar social, cultural și individual ele diferă. Mulți cercetători susțin idea că emoțiile sunt cel mai bine exprimate prin mijloace non-verbale, cu ce suntem de acord. Totuși, scriitorul francez V. Hugo menționează că „Sentimentul/emoția e întotdeauna nouă în timp ce cuvântul a fost utilizat anterior, de aceea nu putem să exprimăm emoțiile verbal.” Despre opiniile altor savanți la această temă am scris anterior și opiniile lor sunt similare, doar exprimate în alte cuvinte.

În pofida acestui fapt, în jur de 30 de ani în urmă apare *Lingvistica emoțiilor sau despre emoții*, ca o direcție nouă în știința dată. Savantul V. Shakhovsky care a contribuit enorm la studiul lingvistic al emoțiilor numește această știință *emotiologie* (22).

Chiar dacă țările vorbitoare de limbă engleză au demonstrat distanță, rezervare și indiferență printre ei și față de alte popoare în secolele XIX și XX, ele s-au schimbat spre a manifesta compătimire, nepolitete și atenție în secolul XXI. În ziua de astăzi normele de conduită și limbajul diferă. Savanta T. Larina (387) aduce exemple interesante, care ilustrează utilizarea lexicului ilicit de către indivizii din pătura socială de intelectuali ai societății engleze. Acest fapt este caracteristic pentru tot tineretul din lume din cauza procesului de globalizare. Un tânăr de 20 de ani al cui tată este profesor respectabil în științe filologice face uz de lexic ilicit precum *fuck* și derivatele acestuia în prezența tatălui său și a doamnei profesor T. Larina fără jenă, sau un adult adresându-i-se soției sale, în prezența dnei T. Larina, de asemenea folosește lexicul ilicit, bunăoară: (1) *I can't park here because of that fucker*. Din motivul schimbărilor tehnologice rapide, din cauza rapidității operațiunilor din Internet oamenii devin nerăbdători și nervoși în conversații de zi cu zi, exprimându-și emoțiile sau atitudinile sale în public cu ajutorul afectivelor, precum înjurături sau interjecții, care sunt și la modă în unele conversații cu funcțiile fatică, așa numitul *small talk* din engleză, care nu are nici un sens decât cel pragmatic de a nu tăcea.

Conform profesorului V. Shakhovsky termenul *emotion* poate fi exprimat psihologic (zâmbind, plângând, tremurând) și verbal (numit, exprimat și descris) astfel denumind mijloacele verbale și cele non-verbale (29). Fiecare limbă are funcția emotivă astfel, fiecare limbă conține semne speciale de redare a emotivității, care sunt o parte din structura cognitiv-emotivă al codului său cultural lingvistic. Categoria emotivității e prezentă în orice limbă la toate nivelurile

sistemului ei: fonetic, lexical, frazeologic, de formare a cuvintelor, morfologic, sintactic, stilistic, supra frazal și textual (*ibidem*: 28).

În pofida faptului că emoțiile sunt redade diferit în variate culturi, fiind condiționate de normele și regulile lingvistice naționale specifice, esența emoțională a individului e considerată psihologic universală de cognitologie (*ibidem*).

Într-un act discursiv componenta emoțională este întotdeauna însoțită de cea expresivă și apreciativă a vorbitorului, în timp ce expresivitatea și aprecierea nu sunt necesar însoțite de componenta motivă. Emoțiile și exprimarea lor depinde de situație și de mijloacele verbale sau de cele non-verbale. Sociologii arată că întreaga activitate de comunicare este stereotipică sau creativă, cea din urmă bazându-se pe prima. Când se nasc, copiii își dezvoltă imaginea emoțională în timp ce gândesc și o folosesc pentru a cunoaște lumea sau rolul său în lume. Astfel dezvoltându-și competența de inteligență emoțională despre care am vorbit anterior.

Acestea fiind spuse vom demara analiza unor exemple de mijloace lingvistice din limbile engleză, română și rusă pentru a confirma că emoțiile sunt specifice cultural, (prin cultură avem în vedere apartenența individului la o etnie). Vom aplica metoda analizei preluate de la savanta A. Wierzbicka care încearcă să explice diferențele dintre cuvântul polonez *teşknota* (rusescul – *mocka*, românescul – *dor*, englezescul – fără echivalent (adăugat de V. L.)) și *tesknic* (rusescul – *московать*, românescul – *a fi dor*, și englezescul – *to miss* (adăugat de V. L.)) și *to miss*.

Dacă descompunem cuvintele în părți mai mici care au echivalente în limba engleză observăm că X *teşkni* față de Y= (X simte ‘teşknota’ pentru Y; X este departe de Y; X se gândește la Y; X simte ceva frumos față de Y; X vrea să fie împreună cu Y; X știe că nu poate fi împreună cu Y; X se simte prost din cauza această. În același timp englezescul *to miss* nu implică nici *suferință*, și nici *distanță* în semnificația sa (Wierzbicka, 1986: 587). Vom pune la îndoială această concluzie, deoarece dicționarul Collins Cobuild oferă următoarea explicație pentru cuvântul *to miss*: 1) cineva regretă că altcineva nu mai e cu ei, deoarece ei se plac sau se simt singuratici fără ei (*you regret that they are no longer with you because you like them very much or feel lonely without them*). De exemplu (2) *The two boys miss their father a great deal*, în care observăm lipsa tatălui, ceea ce implică *distanță* și *dorul băieților*, ceea ce indică *suferință*. A doua semnificație a cuvântului *to miss* este *to notice that they are not present* (de a observa că ei nu sunt prezenți) (924), ceea ce înseamnă că A. Wierzbicka folosește doar cea de-a 2-a semnificație la analiza sensului verbului *to miss*. Un exemplu foarte bun de a arăta diferența dintre cele două sensuri ale verbului *to miss* este rusescul *московать* și *скучать*. Primul cuvânt este foarte aproape de polonezul *tesknic* și implică faptul că X cunoaște că nu poate fi cu Y, în timp ce al doilea sens este mai pozitiv și nu conține sensul imposibilității de realizare a acțiunii, fiind mai aproape de englezescul *to miss*.

Românescul *a fi dor* poate fi descompus în următoarele seme: 1) o dorință puternică de a vedea pe cineva din nou, nostalgie; 2) suferința în urma dragostei pentru cineva care e departe, deci românescul *a fi dor* implică *distanță* și *suferință*

precum cuvintele din limbile poloneză și rusă; în engleză se indică doar *regretul* față de o situație imposibilă, *suferința* fiind opțională.

Concluzionând cele spuse mai sus vom relata că atât antropologii, cât și lingviștii au aceeaș părere față de obiectivitatea emoțiilor și subiectivitatea sentimentelor, utilizând termenul *emotion* și nu *feeling* în lucrări științifice, limba rusă preluând termenul *эмотивность*. Englezescul *emotions* se referă la cele trei componente care cuprind sentimentele, simțurile și gândurile sau cogniția. Termenul a fost preluat în alte limbi pentru a acoperi diferențele culturale specifice ale cuvintelor care denumesc *emoții sentimente și simțuri*. Din exemplele analizate am observat că termenul *feeling* este utilizat în limbajul uzual englez, *simț* apare în variate expresii din limba română și *чувство/а* exprimă sentimente și simțuri în idiomul rus.

Categoria emotivității ca una lingvistică este exprimată la fiecare nivel al limbii. Emoțiile pot fi numite, exprimate și descrise. Necesitatea de a studia emoțiile a dat naștere unui nou curent sau direcție în lingvistică, numită emotiologie, iar psihologii au venit cu teoria despre inteligența emoțională.

Analiza cuvântului englez *to miss* și a echivalentelor sale în română și rusă au arătat că englezescul *to miss* devine foarte aproape de echivalentele sale în alte limbi, implicând distanță și regret, dar nu și suferință. Acest fenomen, încă o dată, accentuează procesul de globalizare, în care engleza e folosită de purtătorii variatelor culturi și care, utilizând-o, schimbă semnificația unor cuvinte, în cazul de față a lui *to miss*.

Referințe bibliografice

- books.google.md/books (accesat la 13.04.2013)
 Collins Cobuild Dictionary. The University of Birmingham, Collins: London and Glasgow, 1990, 1703 p.
 dexonline.ro/definitie/sentiment (accesat la 1.04.2013)
 http://www.dex.ro/ accesat (accesat la 8.02.2015)
 Wierzbicka A. "Emotional Universals". *Language Design*, nr. 2, 1999, p. 23-69.
 elies.rediris.es/Language_Design/LD2/wierzbicka.pdf (accesat la 28.03.2013)
 ---. "Human Emotions: Universal or Culture-Specific?" *American Anthropologist*, New Series, vol. 88, nr. 3, Sep., 1986, p. 584-594.
 www.damaidepart.ro/index.php/emotiile-si-inteligenta-emotionala/7214/ (accesat la 12.04.2013)
 www.nlp-evolutiv.ro/nlp/sentimente-si-emoții (accesat la 1.04.2013.)
 www.psychologies.ru/glossary/dict/15/ (accesat la 1.04.2013.)
 Ларина Т. В. *Категория вежливости и стиль коммуникации. Сопоставление английских и русских лингво-культурных традиций*. Москва: Рукописные памятники древней Руси, 2009, 512 с.
 Шаховский В.И. *Лингвистическая теория эмоций*. Москва: Гнозис, 2008, 416 с.